

מדינת ישראל
המשרד לקליטת העלייה

מאירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל
מרכז אנגלברג לילדים ולנוער

בני נוער יוצאי אתיופיה ויוצאי ברית-המועצות לשעבר: עולים ובני עולים – דמיון ושוני

קבוצת המחקר: פאולה כאהן-סטרבצ'ינסקי ♦ שרון עמיאל
דגנית לוי ♦ וצ'סלב קונסטנטינוב

אחראית על המחקר מטעם המשרד לקליטת העלייה: שרה כהן
המחקר נערך בתמיכת קרן הארי ויינרייב לקידום ילדים

בני נוער יוצאי אתיופיה ויוצאי ברית-המועצות לשעבר: עולים ובני עולים – דמיון ושוני

קבוצת המחקר:

פאולה כאהן-סטרבצ'ינסקי   שרון עמיאל
דגנית לוי   וצ'סלב קונסטנטינוב

אחראית על המחקר מטעם המשרד לקליטת העלייה: שרה כהן

המחקר נערך בתמיכת קרן הארי וינרייב לקידום ילדים

עריכת לשון: ענת ברבריאן
תרגום לאנגלית (תמצית מחקר והודעת פרסום): נעמי הלסטד
הפקה והבאה לדפוס: לסלי קליינמן

מאירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל

מרכז אנגלברג לילדים ולנוער

ת"ד 3886

ירושלים 91037

טלפון : 02-6557400

פקס : 02-5612391

כתובת באינטרנט : www.jdc.org.il/brookdale

דואר אלקטרוני : brook@jdc.org.il

פרסומים נוספים של המכון בנושאים קשורים

כאהן-סטרבצ'ינסקי, פ'; לוי, ד'; קונסטנטינוב, ו'. 2010. בני נוער עולים בישראל – תמונת מצב עדכנית. דמ-10-561.

סומך, ס'; רבקיין, ד'; שחר, א'; שורק, י'. 2012. הערכת תכנית "עצמאות" – תכנית מערכתית כוללת לליווי משפחות עולים מאתיופיה במעבר תרבותי. דמ-12-620.

בן-רבי, ד'; ברוך-קוברסקי, ר'; קונסטנטינוב, ו'. 2011. הפרויקט הלאומי של עולי אתיופיה: התכנית לסיוע לימודי – מחקר הערכה מסכם. דמ-11-577.

סבו-לאל, ר'; חסין, ט'. 2011. מצבי סיכון בקרב ילדים ובני נוער: איתור ומיפוי במסגרת התכנית הלאומית לילדים ולנוער בסיכון. דמ-11-589.

חביב, ג'; הלבן-אילת, ח'; שץ, א'; אלמוג, י'. 2010. מעקב אחר אינדיקטורים מרכזיים למצבה של האוכלוסייה האתיופית ברמה הארצית. דמ-10-560.

כאהן-סטרבצ'ינסקי, פ'; ואזן-סיקרון, ל'; לוי, ד'. 2008. תכנית נוער עולה "מסיכון לסיכוי" – ממצאי מחקר ההערכה. דמ-08-515.

להזמנת הפרסומים ניתן לפנות למאיריס-ג'וינט-מכון ברוקדייל, ת"ד 3886, ירושלים 91037
טל': 02-6557400, פקס: 02-5612391, דואר אלקטרוני: brook@jdc.org.il

ניתן למצוא את הפרסומים גם באתר המכון: www.jdc.org.il/brookdale

תמצית המחקר

1. רקע

בשנת 2008, ביוזמה משותפת של שירות הרווחה ושל אגף המחקר במשרד לקליטת העלייה ושל מאיירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל, נערך סקר מקיף על בני נוער עולים בני 12-17 שהיו בארץ שנתיים לפחות ועלו ממדינות דוברות צרפתית, אנגלית וספרדית, מבריה"מ ומאתיופיה. סקר זה כלל גם בני נוער שנולדו בארץ ושהוריהם עלו מאתיופיה החל מ-1989.

בסקר נמצאו הבדלים בין הקבוצות שנבדקו במגוון נושאים, כגון תפקוד בבית הספר, פעילות פנאי, קשר עם ההורים, התנהגות סיכון ועוד. הממצאים הבהירו באילו תחומים יש להתמקד לשם שיפור התערותם של בני הנוער העולים בארץ. הממצאים שפורסמו בדוח (ראה כאהן-סטרבצ'ינסקי, לוי וקונסטנטינוב, 2010¹) הוצגו ונידונו בפורומים רבים ושימשו כבסיס לתכנון מדיניות, שירותים ותכניות.

בחינת הממצאים העלתה צורך בסקר המשך כדי להבין טוב יותר את תהליכי קליטתם של יוצאי אתיופיה. כמו כן, לא נכללו בסקר בני נוער שנולדו בארץ להורים שעלו מבריה"מ ועלה הרצון לאפיין גם קבוצה זו. נוסף לכך עלה הצורך לכלול בסקר בני נוער יהודים ותיקים כבסיס להשוואה.

לשם כך, ב-2010 ערך מרכז אנגלברג לילדים ולנוער במאיירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל, בשיתוף שירות הרווחה ואגף המחקר במשרד לקליטת העלייה, סקר נוסף שמטרתו להצביע על ההבדלים בין עולים ובני עולים מבריה"מ ומאתיופיה, תוך השוואה לבני נוער יהודים ותיקים. להלן ההגדרות של הקבוצות השונות הכלולות בסקר זה:

- ♦ **עולים (דור ראשון):** בני נוער שעלו מבריה"מ או מאתיופיה, לא כולל מי שעלה בשנתיים שקדמו לסקר - להלן: עולי בריה"מ או עולי אתיופיה
- ♦ **בני עולים - ילידי הארץ יוצאי בריה"מ או אתיופיה (דור שני):** בני נוער שנולדו בישראל, אשר הוריהם עלו ממדינות אלה החל מ-1989 - להלן: בני עולים מבריה"מ או בני עולים מאתיופיה
- ♦ **יהודים ותיקים:** בני נוער ילידי הארץ, שהוריהם גם נולדו בארץ או עלו עד 1989 - להלן: יהודים ותיקים

על-פי הנתונים המנהליים של המשרד לקליטת העלייה, משנת 2010 חיים כיום בארץ כ-60,000 בני נוער (גילאי 12-17) שמוצאם מבריה"מ (כ-39,000 עולים ו-21,000 שנולדו בארץ ושהוריהם עלו מבריה"מ) וכ-17,900 בני נוער שמוצאם מאתיופיה (9,800 עולים ו-8,100 ילידי הארץ שהוריהם עלו מאתיופיה).

---

¹ כאהן-סטרבצ'ינסקי, פ' ; לוי, ד' ; קונסטנטינוב, ו'. 2010. בני נוער עולים בישראל – תמונת מצב עדכנית. דמ-10-561-201 http://brookdaleheb.jdc.org.il/?CategoryID=156&ArticleID=201

הסקר בחן מגוון נושאים העוסקים במצבם של העולים: שליטה בעברית, מידת השימוש בשפת-אם ותחושת הזהות והזיקה לארץ. כמו כן, בחן הסקר תחומי חיים משמעותיים לכלל הנוער, כגון תפקוד לימודי ותפיסת בית הספר, השתתפות בפעילות פנאי, התנהגויות סיכון, קשר עם ההורים, שביעות רצון מהחיים ועוד.

המידע נאסף באמצעות ראיונות טלפוניים עם כ-2,000 בני נוער גילאי 12-17: 396 עולי בריה"מ; 384 בני עולים מבריה"מ; 342 עולי אתיופיה; 396 בני עולים מאתיופיה; 465 יהודים ותיקים. כמו בשלב הראשון של המחקר, לא נכללו בסקר בני נוער שהגיעו לארץ במהלך השנתיים שקדמו לו. הנתונים משני הסקרים אוחדו לקובץ אחד לאחר בדיקות סטטיסטיות שאישרו איחוד זה.

הסקר הוא פרי יוזמה ומימון משותפים של שירות הרווחה ואגף המחקר במשרד לקליטת העלייה ומאייירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל, והוא זכה בתמיכה מקרן הארי וינרייב לקידום ילדים.

ממצאי הסקר הוצגו בפני ועדה בין-ארגונית המלווה את המחקר, בפני בכירים במשרד לקליטת העלייה ובמשרדי ממשלה נוספים, בכנס השנתי של עמותת על"ים ובכנס באר-שבע לשלום הילד. כמו כן, המחקר יוצג ביום עיון ארצי לקובעי מדיניות בכירים ולמנהלי תכניות שיתקיים בחודש דצמבר 2012. המידע מאפשר להרחיב באופן ניכר את בסיס הידע שמשמש לתכנון מדיניות, לפיתוח שירותים ולהתאמת השירותים והפעילויות הקיימים לאוכלוסיות העולים ולבני העולים.

2. הממצאים העיקריים

ארבע מסקנות עיקריות עולות מתוך הממצאים:

- ◆ השוואה בין עולים ובני עולים מעלה כי בקרב יוצאי בריה"מ נמצא הבדל מורגש לטובת בני העולים, לדוגמה, בהתנהגויות סיכון ובזיקה לארץ. בקרב יוצאי אתיופיה נמצא דמיון בין שתי הקבוצות, לדוגמה בקבלת סיוע לימודי, והבדל לרעת בני העולים במיוחד בקשר עם ההורים ובהתנהגויות סיכון.
- ◆ בין בני עולים מבריה"מ לבין היהודים הוותיקים יש דמיון בתחומי חיים רבים, לדוגמה בהיקף ההשתתפות בפעילויות בשעות לאחר הלימודים, בהתנהגויות סיכון (עישון והשתכרות) ובהרגשת הרווחה הכללית.
- ◆ לעולים מבריה"מ מאפיינים ייחודיים: נמצא כי רבים מהם חשים ניכור כלפי החברה הישראלית. הם גם מעורבים יותר בהתנהגויות סיכון.
- ◆ התמונה על יוצאי אתיופיה (עולים ובני עולים) מורכבת: מצד אחד יש ממצאים מדאיגים, בעיקר בתחום החינוך, אך מצד אחר, נמצאה בקרבם זיקה חזקה לישראל ומוטיבציה גבוהה לשירות צבאי או לאומי.

בסעיפים הבאים מפורטים הממצאים העיקריים שממחישים מסקנות אלו.

א. מאפיינים סוציו-דמוגרפיים

- ◆ גיל: מחצית מהמרוואיינים הם בני 12-14 ומחציתם בני 15-17. בחלוקה לפי גיל בקרב עולי בריה"מ יש שונות בגלל מועד גלי העלייה: 30% בני 12-14 ו-70% בני 15-17.
- ◆ ותק בארץ: גם בני הנוער העולים חיים שנים רבות בארץ. הוותק הממוצע בקרב עולי בריה"מ היה 10.9 שנים ובקרב עולי אתיופיה 9.2 שנים. הוריהם של בני העולים הגיעו לארץ לפני 12-19 שנים.
- ◆ גיל בני הנוער בעת העלייה: רבים הגיעו בגיל צעיר. הגיל הממוצע של עולי בריה"מ בעת עלייתם היה 4.4 שנים ושל העולים מאתיופיה – 5.5 שנים.

ב. מאפיינים משפחתיים

- ◆ יוצאי בריה"מ: העולים ובני העולים חיים במשפחות קטנות יחסית, לרוב האבות והאימהות השכלה על-תיכונית וראש המשפחה עובד. רבע ממשפחות העולים חד-הוריות, לעומת שיטת משפחות בני העולים. למשפחות בני העולים אחוזי בעלות גבוהים יחסית על מגוון מוצרים ביתיים.
- ◆ יוצאי אתיופיה: העולים ובני העולים חיים במשפחות גדולות, לרוב הגדול של האבות והאימהות השכלה נמוכה (למשל כ-80% מהאימהות לא למדו כלל), וכ-16% חיים במשפחות חד-הוריות. אחוזי הבעלות על מגוון מוצרים ביתיים בקרב בני העולים, ובמיוחד בקרב העולים, נמוכים מאוד. אחוז נמוך יותר מבין ראשי המשפחות עובדים לעומת אחוז זה בקרב הקבוצות האחרות.

ג. זהות דתית וזהות יהודית

- ◆ הרוב המכריע בקרב יוצאי אתיופיה (עולים ובני עולים) הגדירו את משפחתם כמסורתית או כדתית (כמחציתם הגדירו את משפחתם כדתית), ורובם המכריע דיווחו שהם מרגישים כיהודים במידה רבה או במידה רבה מאוד.
- ◆ בקרב בני העולים מבריה"מ רק 27% הגדירו את משפחתם כמסורתית או כדתית, אולם הרוב המכריע (86%) ציינו שהם מרגישים כיהודים במידה רבה או במידה רבה מאוד.
- ◆ בקרב העולים מבריה"מ הקשר ליהדות חלש יותר: 13% מהם הגדירו את משפחתם כמסורתית או כדתית, ו-63% ציינו שהם מרגישים כיהודים במידה רבה או במידה רבה מאוד.

ד. שימוש בשפת-האם ושליטה בעברית

(1) שימוש בשפת אם

בקרב חוקרים וקובעי מדיניות התחזקו לאחרונה הגישות התומכות בשימורה של שפת-האם, הן בשל החשיבות שבשמירת הזיקה לתרבותה של ארץ המוצא והן בשל השפעתו החיובית של הידע האורייני בשפת-האם על רכישתה של השפה השנייה.

- ◆ **יוצאי בריה"מ:** בני העולים ציינו כי הם מדברים גם בעברית נוסף לשפת-האם, ואילו העולים ציינו כי השפה הרוסית דומיננטית בחייהם הרבה יותר:
- ◆ 83% מבני העולים ציינו כי הם מדברים עם הוריהם ברוסית, אולם מתוכם רק 12% ציינו כי הם מדברים עמם רק ברוסית.

- ◆ לעומת זאת, 95% מהעולים ציינו כי הם מדברים עם הוריהם ברוסית (51% רק ברוסית ו-44% ברוסית וגם בעברית).
  - ◆ אחוז גבוה יותר מהעולים ציינו כי הם מדברים עם חבריהם ברוסית תמיד או לעתים קרובות (28%) לעומת בני העולים (17%).
- יוצאי אתיופיה:** השימוש בשפת-האם בחיק המשפחה בקרב העולים, ובעיקר בקרב בני העולים, נמוך בהרבה:
- ◆ 48% מבני העולים ציינו כי הם מדברים בבית בעברית וגם בשפת-האם ו-49% ציינו כי הם מדברים בבית רק בעברית.
  - ◆ בקרב העולים נמצא ש-65% מדברים בבית עברית וגם בשפת-האם, ו-15% דיווחו כי הם מדברים עם הוריהם רק בעברית.
  - ◆ רק כ-8% מהשייכים לשתי הקבוצות ציינו כי הם מדברים עם חבריהם בשפת-האם (תמיד או לעתים קרובות).
  - ◆ חשוב לציין, כי יוצאי אתיופיה (עולים ובני עולים) שציינו כי הם נוהגים לדבר בשפת-האם, על פי רוב אינם יודעים קרוא וכתוב בשפה זו.

(2) שליטה בעברית

השליטה בעברית נבחנה באמצעות מדד מסכם של רמת הידע הלשוני לצורכי לימודים. המדד מלמד כי שליטתם של העולים מאתיופיה בעברית היא הנמוכה ביותר (76%), לעומת השליטה בעברית של יוצאי בריה"מ ושל בני העולים מאתיופיה – שהיא כ-90%). רבים מעולי אתיופיה דיווחו גם על צורך בעזרה בעברית.

ה. תפקוד לימודי ותפיסת העולים ובני העולים את בית הספר

בית הספר הוא אחד מסוכני החברות העיקריים של בני הנוער, ובו ניתן לרכוש מיומנויות אורייניות והשכלה פורמלית. בית הספר חשוב גם לגיבוש הערכה עצמית ולעיצוב דפוסי ההתנהגות. נבדקו נושאים רבים הקשורים לבית הספר, ובהם מצב לימודי, חוויית התלמידים בבית הספר, מעורבות ההורים ושאיפותיהם של בני הנוער בנוגע להשכלתם.

(1) תפקודם של התלמידים בבית הספר

נבחנו מדדים לבדיקת מצבם של התלמידים בבתי הספר, ובהם כישלון בלימודים, קבלת סיוע לימודי וצורך בסיוע. נמצא כי:

- ◆ כמעט שאין הבדלים בין שתי הקבוצות של יוצאי בריה"מ (עולים ובני עולים), ומצבם דומה למצבם של היהודים הוותיקים: כ-10% נכשלו ב-3 מקצועות או ביותר. כ-30% צריכים סיוע לימודי; מתוכם חלק גדול כבר מקבלים סיוע ולכן בעבורם ממצא זה מצביע על צורך בסיוע נוסף לסיוע שהם מקבלים (סיוע ציבורי במסגרת "שעות עולים" או בשל היותם תלמידים מתקשים, הן ממשד החינוך והן מתכניות חיצוניות המופעלות בבתי הספר, או סיוע פרטי).

◆ לעומת זאת, אחוז הנכשלים בקרב יוצאי אתיופיה ב-3 מקצועות או יותר היה גבוה בהרבה מהאחוז בקרב יוצאי בריה"מ (עולים ובני עולים) ומהאחוז בקרב היהודים הוותיקים: 31% מבני העולים ו-24% מהעולים. אחוז גבוה בהרבה מהתלמידים יוצאי אתיופיה (לעומת הקבוצות האחרות) ציינו צורך בסיוע לימודי (56% בקרב בני העולים ו-62% בקרב העולים). גם בקבוצות אלה חלקם הגדול כבר מקבלים סיוע ולכן מדובר בצורך בסיוע נוסף. יש לציין כי הם מקבלים יותר סיוע לימודי ציבורי לעומת בני נוער מקבוצות אחרות.

(2) חוויית התלמידים בבית הספר

◆ רוב התלמידים ציינו כי חשו שייכות לבית הספר וכי האווירה בו טובה ולא נמצאו הבדלים בין הקבוצות.

◆ עם זאת, נמצאו הבדלים משמעותיים בין העולים או בין בני העולים משתי הקבוצות לבין היהודים הוותיקים בתחושת האכפתיות מצד צוות בית הספר או בהרגשה שיש להם כתובת לפנייה בעת בעיה או קושי:

- אחוז יוצאי בריה"מ (עולים - 68% ובני עולים - 69%) ואחוז בני העולים מאתיופיה (67%) שציינו כי חשו אכפתיות מצד המורים בנוגע למצבם הלימודי או החברתי נמוך יותר מאחוז היהודים הוותיקים-77%. עם זאת, לא נמצא פער בין אחוז היהודים הוותיקים לאחוז עולי אתיופיה-75%.

- אחוז יוצאי אתיופיה ובני העולים מבריה"מ שציינו כי יש להם למי לפנות בבית הספר בעת בעיה או קושי נמוך משמעותית מאחוז היהודים הוותיקים שציינו זאת (48% בקרב בני העולים מאתיופיה, 53% בקרב עולי אתיופיה ו-59% בקרב בני העולים מבריה"מ, לעומת 70% בקרב היהודים הוותיקים). הפער בין היהודים הוותיקים לבין עולי בריה"מ נמוך יותר ואיננו מובהק (64%).

(3) מעורבות ההורים בבית הספר על פי תפיסת התלמידים

לתמיכה ולמעורבות של ההורים בנעשה בבית הספר יש חשיבות רבה להצלחה בלימודים. יוצאי אתיופיה (עולים ובני עולים) דיווחו על מעורבות ההורים הנמוכה ביותר: 52% ציינו כי הם מסכימים בהחלט שהוריהם מוכנים לעזור להם כאשר יש להם בעיה בבית הספר, לעומת 64% מעולי בריה"מ ולעומת כ-78% בקרב בני העולים מבריה"מ ובקרב היהודים הוותיקים.

(4) שאיפות השכלה לעתיד

מעל 80% מתלמידי החטיבה העליונה (כיתות י"ב) בקרב יוצאי בריה"מ ובקרב היהודים הוותיקים ציינו כי הם שואפים ללמוד במוסד על-תיכוני. לעומת זאת, אחוז נמוך במיוחד מהתלמידים יוצאי אתיופיה הם בעלי שאיפות דומות הקשורות להשכלה – כ-50%. יש להדגיש עם זאת, שאחוז זה גבוה בהרבה מאחוז יוצאי אתיופיה הלומדים היום במוסדות על-תיכוניים.

(5) חינוך בלתי פורמלי ופעילות פנאי

השתתפות בפעילות בלתי פורמלית מחוץ לשעות הלימודים ולמסגרת הלימודית מאפשרת לבני הנוער לפתח כישורי חיים, להיפגש עם בני גילם ולהתערות בחברה הישראלית.

- ◆ השתתפות בפעילויות מובנות: למעלה ממחצית מבני הנוער (בני 15-17) משתתפים לפחות בפעילות אחת אחר הצהריים, ללא הבדל בין הקבוצות.
- ◆ פעילויות בלתי מובנות בשפה העברית: צפייה בטלוויזיה בעברית רווחת בקרב רוב בני העולים הן מבריה"מ והן מאתיופיה, ונמוכה במקצת בקרב היהודים הוותיקים. אחוז גבוה יותר של היהודים הוותיקים מאזינים למוזיקה ישראלית בעברית בהיקף בינוני או גבוה (74%) במיוחד, לעומת עולי בריה"מ (48%). בשאר הקבוצות היקף שמיעת מוזיקה ישראלית בעברית הוא כ-60%.
- ◆ שימוש במחשב ובאינטרנט: הפער הדיגיטלי מתייחס לשונות בנגישות ובאוריינות הדיגיטלית הנרפשת בסביבה ממוחשבת. ההבדלים בין הקבוצות אינם אחידים, אולם באופן כללי נמצא כי לעולים משתי הקבוצות יש פחות נגישות למחשב ולאינטרנט בבית מאשר לבני העולים מאותו מוצא. בקרב עולי אתיופיה נמצאה הנגישות הנמוכה ביותר מכל הקבוצות:
- ל-83% מעולי אתיופיה יש מחשב בבית. זאת לעומת הרוב המכריע (90%-99%) מהיהודים הוותיקים, מיוצאי בריה"מ (עולים ובני עולים) ומבני העולים מאתיופיה.
- לאחוז נמוך יחסית מעולי אתיופיה יש בבית חיבור לאינטרנט – 71%, לעומת הרוב המכריע בקרב בני העולים מבריה"מ ובקרב היהודים הוותיקים. בתווך נמצאים בני העולים מאתיופיה ועולי בריה"מ (82% בכל קבוצה).
- השימוש העיקרי של כלל בני הנוער באינטרנט הוא הקשר עם החברים באמצעות המחשב (כדוגמת פייסבוק).

ו. התנהגויות סיכון

בני הנוער נשאלו על מעורבותם בהתנהגויות סיכון ובמצבי סיכון שונים, ובהם שתיית אלכוהול ועישון סיגריות או נרגילה. בקרב יוצאי אתיופיה נמצא שאחוז השותים אלכוהול וכן אחוז המעשנים סיגריות או נרגילה גבוהים יותר בקרב בני העולים לעומת אחוז השותים בקרב העולים. לעומת זאת, בקרב יוצאי בריה"מ נמצאה תמונה הפוכה: אחוז העולים אשר שותים באופן מופרז ואחוז המעשנים סיגריות או נרגילה גבוהים יותר מאחוז השותים והמעשנים (סיגריות או נרגילה) בקרב בני העולים.

(1) שתיית אלכוהול בקרב בני 15-17

- שתיית אלכוהול היא התנהגות סיכון בולטת בקרב בני הנוער. בחנו כמה מדדים להיקף השימוש באלכוהול, ובהם שתייה פעם בשבוע לפחות והשתכרות פעמיים לפחות בחייהם.
- ◆ אחוז גבוה מעולי בריה"מ ומבני העולים מאתיופיה השתכרו פעמיים לפחות (25%), והאחוז הנמוך ביותר נמצא בקרב העולים מאתיופיה (11%).
  - ◆ אחוז ההשתכרות כמעט זהה בקרב בני העולים מבריה"מ ובקרב היהודים הוותיקים (15%-17% בהתאמה). אולם אחוז בני הנוער השותים אלכוהול פעם בשבוע לפחות גבוה יותר בקרב בני העולים מבריה"מ לעומת האחוז שנמצא בקרב היהודים הוותיקים (31%-23% בהתאמה).

(2) עישון סיגריות או נרגילה בקרב בני 15-17

הממצאים על עישון סיגריות או נרגילה בקרב בני 15-17 מלמדים ששתי הקבוצות אשר מעשנות יותר הן עולי בריה"מ (34%) ובני עולים מאתיופיה (38%). האחוז הנמוך ביותר של מעשני סיגריות או נרגילה נמצא בקרב עולי אתיופיה (18%). בתווך נמצאים בני העולים מבריה"מ ויהודים ותיקים עם אחוז זהה של 27%.

(3) תחושה של העדר ביטחון

כדי ללמוד על תחושת הביטחון של בני הנוער בסביבת מגוריהם, נבנה מדד מסכם המתאר תחושה של העדר ביטחון אישי לפחות בזירה אחת ממקומות אלה – בית-הספר, שכונת המגורים או היישוב. לפי מדד זה נמצא כי יוצאי אתיופיה (עולים ובני עולים) דיווחו באחוז הגבוה ביותר על תחושת העדר ביטחון – כ-35% בכל קבוצה. בקרב בני העולים מבריה"מ נמצא אחוז דומה – 31%. אחוז זה גבוה באופן משמעותי מהאחוז שבקרב היהודים הוותיקים (19%) ומהאחוז שבקרב עולי בריה"מ (22%).

ז. היחסים עם ההורים

יחסים קרובים עם ההורים ומעורבות ההורים בחיי היום-יום של ילדיהם עשויים לסייע לבני הנוער להתמודד עם קשיים ולמנוע את מעורבותם בהתנהגות סיכון. בחנו כמה מדדים לבדיקת היחסים עם ההורים ובהם: א: התפיסה כי הקשר מצד ההורים תומך (מבחינת נכונותם של ההורים לסייע בבית הספר והעידוד להצליח בו ומבחינת היכולת לשוחח עמם ולפנות אליהם בעת בעיה); ב: תפיסת בני הנוער את הפיקוח ההורי (באיזו מידה לדעתם הוריהם יודעים על מגוון היבטים בחייהם, לדוגמה, מי החברים שלהם ומה הם עושים בזמנם הפנוי).

◆ נמצא כי כ-78% מיוצאי בריה"מ (עולים ובני עולים) ו-74% מעולי אתיופיה ציינו כי הקשר עם ההורים הוא קשר תומך, וזאת בדומה ליהודים הוותיקים (82%). לעומתם, אחוז נמוך בהרבה מבני העולים מאתיופיה (64%) ציינו כי הקשר עם ההורים הוא קשר תומך.

◆ תפיסת הפיקוח ההורי גבוהה יותר בקרב יוצאי בריה"מ (עולים ובני עולים), לעומת התפיסה בקרב יוצאי אתיופיה (עולים ובני עולים): כ-65% וכ-47%, בהתאמה. אולם, הערכת הפיקוח ההורי על-ידי היהודים הוותיקים גבוהה אף יותר (79%). בתפיסת הפיקוח ההורי לא נמצא הבדל בין העולים ובני העולים, באף לא אחת מקבוצות המוצא.

ח. הרגשת רווחה כללית

לתחושת הרווחה האישית יש חשיבות רבה והיא גם עשויה להשפיע על תחומי חיים רבים. נבנה מדד מסכם הכולל שני היבטים: רצון לשנות דברים רבים בחיים ורצון לחיים שונים. נמצא שבני העולים מאתיופיה דיווחו באחוז הגבוה ביותר על רצון לשנות את חייהם - 27% לעומת אחוז נמוך יותר בקבוצות האחרות (הטווח נע מ-17% ועד ל-22%).

ט. לקראת גיוס לצבא או לשירות לאומי (בני 16-17)

◆ לעומת העולים, אחוז גבוה מקרב בני העולים, הן מבריה"מ והן מאתיופיה, דיווחו שהם מתכוונים לשרת בצבא או בשירות לאומי, בשתי הקבוצות של בני העולים אחוז זה אף גבוה מאשר האחוז בקרב היהודים הוותיקים.

- ◆ על אף שרוב עולי בריה"מ ציינו כי הם רוצים לשרת בצבא או בשירות לאומי (כ-64%), אחוז זה נמוך לעומת האחוז בקרב שלוש הקבוצות האחרות שבהן הוא נע מ-80% ועד כ-90%. עם זאת, אחוז עולי בריה"מ המתכוונים לשרת בצבא או בשירות לאומי גבוה והוא דומה בכל הקבוצות (מעל 90%).
- ◆ בקרב יוצאי אתיופיה נמצא אחוז גבוה של בני נוער שמתכוונים לשרת בצבא או בשירות לאומי (91% בקרב העולים ו-97% בקרב בני העולים) וגם של אלה שרוצים לשרת (79% ו-82% בהתאמה).
- ◆ לחלק לא מבוטל מבני הנוער, ובמיוחד לחלק לא מבוטל מהנערות בנות 16-17, אין די מידע על הצבא ועל השירות הלאומי, או אין מידע כלל: בקרב נערים הטווח נע מ-13% ועד ל-30%; בקרב הנערות הטווח נע מ-20% ועד ל-48%. כמו כן, רבים דיווחו על רצון לקבל הכנה לצבא, ובמיוחד הנערות: בקרב הערים הטווח נע מ-55% ועד ל-78%; בקרב הנערות הטווח נע מ-67% ועד ל-89%. יותר מכך, בקרב הנערות נמצא מתאם חיובי בין חוסר הידע על הצבא או על השירות הלאומי לבין החשש להתגייס, כך שייתכן שהרחבת הידע בנוגע לשירות הצבאי או הלאומי עשויה להוות אמצעי להפגת החשש מהגיוס.
- ◆ בשנת 2010 נשאלו הנערות היכן היו משרתות אילו ניתנה להן אפשרות הבחירה: בצבא, בשירות לאומי או שלא היו משרתות כלל. עניין אותנו לבחון האם קיים פער בין הדיווח על כוונה לשירות ובין הדיווח על העדפה לשירות. נמצא כי אילו לעולות מבריה"מ ומאתיופיה הייתה אפשרות בחירה, הן היו בוחרות לשרת פחות בצבא ויותר בשירות לאומי.

י. תפיסות בני הנוער ועמדותיהם כלפי בני קבוצות המוצא האחרות

- במסגרת הסקר נבחנה השתלבותם של בני הנוער בחברת בני גילם וגם תפיסת יחסי הגומלין בקרב קבוצות העולים עצמן ובין העולים ליהודים הוותיקים. נמצא כי:
  - ◆ חלק לא מבוטל מהעולים ומבני העולים ציינו כי יש להם קשרים חברתיים עם בני קבוצות המוצא האחרות:
    - נמצא כי סביבה חברתית הטרוגנית נפוצה יותר בקרב יוצאי בריה"מ ובעיקר בקרב בני העולים: 54% מהעולים דיווחו שלפחות מחצית מחבריהם אינם מקבוצת המוצא שלהם. בקרב בני העולים אחוז זה גבוה יותר – 69%.
    - הממצאים על יוצאי אתיופיה ובמיוחד על העולים מצביעים על סביבה חברתית הומוגנית יותר: רק 35% מהעולים דיווחו שלפחות מחצית מחבריהם אינם מקבוצת מוצאם ו-47% בקרב בני העולים דיווחו כך.
  - ◆ נמצא שתפיסת איכות יחסי הגומלין (במונחים של הבנה הדדית, נכונות לעזרה הדדית ורצון לשלב בני נוער משאר הקבוצות) בין עולים ליהודים ותיקים חיובית יותר, מתפיסת איכות יחסי הגומלין בין בני נוער יוצאי אתיופיה לבני נוער יוצאי בריה"מ.
  - ◆ בני הנוער התבקשו לייחס שתי תכונות בולטות לקבוצות המוצא האחרות. נמצא שחלק מבני הנוער מייחסים תכונות שליליות לבני הקבוצות האחרות. תופעה זו רווחת במיוחד בקרב יוצאי

בריה"מ: מעל 60% מהעולים ומעל 45% מבני העולים ייחסו רק תכונות שליליות ליוצאי אתיופיה וגם ליהודים הוותיקים.

יא. זהות

אחד ההיבטים החשובים ביותר של תהליך ההגירה הוא עיצוב הזהות מחדש. כדי ללמוד על עיצוב הזהות האישית והקבוצתית של העולים, בחנו את תחושתם, הן כישראלים והן כבני קבוצות המוצא (הייתה אפשרות לציין את שניהם יחד).

- ♦ בתפיסת הזהות האישית נמצאו דפוסים שונים בין יוצאי בריה"מ לבין יוצאי אתיופיה:
  - רוב יוצאי אתיופיה (כ-70% בשתי הקבוצות) חשו במידה רבה או במידה רבה מאוד כישראלים וכבני קבוצת המוצא גם יחד.
  - לעומתם, כ-70% מבני העולים מבריה"מ חשו במידה רבה או במידה רבה מאוד כישראלים בלבד ו-21% חשו כישראלים וכבני קבוצת המוצא יחד.
  - בקרב עולי בריה"מ התמונה מורכבת יותר: 44% חשו גם כישראלים וגם כבני קבוצת המוצא ורק 33% חשו כישראלים בלבד. אולם, בקרבם נמצא האחוז הגבוה ביותר של אלו שהגדירו עצמם "ישראלים במידה מועטה" בלבד או "כלל לא ישראלים" (23%). כלומר, תחושת הזהות שלהם כישראלים היא הנמוכה ביותר לעומת תחושת הזהות בקרב שאר הקבוצות.
- ♦ נמצא קשר חיובי בין הזהות הישראלית לבין הזהות היהודית. עבודות נוספות בספרות המקצועית תומכות בקשר בין שתי הזהויות.²

יב. הזיקה לישראל

זיקה חזקה לארץ עשויה לתרום לרווחתו הכללית של האדם ולתפקודו התקין. כמו כן, שילוב חיובי של הפרט בחברה מחזק את תחושת זיקתו לארץ. נבנה מדד מסכם של זיקה לישראל, הכולל שלושה היבטים: "מרגיש ישראלי", "חושב או בטוח שישאר לחיות בארץ" ו"מרגיש בבית בישראל".

- ♦ בקרב שתי הקבוצות של יוצאי אתיופיה (עולים ובני עולים) ובקרב בני העולים מבריה"מ נמצאה זיקה חזקה יותר לישראל (כ-67% הם בעלי זיקה חזקה מאוד, וכ-11% הם בעלי זיקה חלשה).
- ♦ הזיקה החזקה ביותר נמצאה כצפוי בקרב היהודים הוותיקים (82% הם בעלי זיקה חזקה מאוד, ו-6% הם בעלי זיקה חלשה).
- ♦ על פי המדד המסכם נמצא כי זיקתם של עולי בריה"מ לישראל חלשה יותר מזיקתם של בני הנוער מהקבוצות האחרות לישראל: בקרבם נמצא האחוז הנמוך ביותר של בעלי זיקה חזקה מאוד - 55% והאחוז הגבוה ביותר של בעלי זיקה חלשה - 22%. ממצא זה עולה בקנה אחד עם

² זסלבסקי, ט'; הורוביץ, ת'. 2007. "עולי ברית-המועצות לשעבר אשר מוגדרים לא יהודים: גיבוש זהות והשתלבות בחברה הישראלית". בתוך: **נוער בישראל 2005**; בן-שלום, ע'; הורנצ'יק, ג' (עורכות). 2000. "זהות תרבותית והסתגלות בקרב נערים עולים בפרויקט נעלי"ה 16". **מגמות** מ(2): 199-217; שמש, א'. 2000. "עליה חדשה" – שינויים במאפייני נוער עולה מחבר המדינות". **מניתוק לשילוב** 10: 31-46; אדלשטיין, א'. 2008. "שימוש בחומרים פסיכואקטיביים ועבריינות נלווית בקרב בני נוער יוצאי חבר המדינות". **מניתוק לשילוב** 15: 45-84.

האחוז הנמוך יותר יחסית של בני הנוער שציינו כי הם רוצים לשרת בצבא או בשירות לאומי. נוסף לכך, ההבדל בזיקה לישראל בין עולי בריה"מ לעולי אתיופיה מתבטא גם באחוז עולי בריה"מ שהשיבו בחיוב כי היו בוחרים לעלות כיום לישראל (71% בקרב עולי בריה"מ, לעומת 90% בקרב עולי אתיופיה).

◆ נמצא שעם חיזוק הזיקה לארץ מסתמנת ירידה במעורבותם בהתנהגויות סיכון, במיוחד בקרב עולי בריה"מ. תמיכה בממצא זה עולה ממחקרים שפורסמו לאחרונה.³

3. כיווני פעולה נבחרים וסוגיות לחשיבה

א. כיווני פעולה כלליים לכל הקבוצות

- ◆ הגברת המודעות והנגישות של אנשי מקצוע, ובכללם צוות בית הספר, לצורכי העולים. כמו-כן, יש צורך בהתייחסות מורחבת גם לצורכיהם של בני העולים.
- ◆ הגברת מעורבות ההורים בנוגע למצב ילדיהם בבית הספר: עידוד השתתפות באספות הורים ובפעילויות בבית הספר. רצוי גם לעודד את ההורים להיות "כתובת" לעזרה לילדיהם בעת בעיה במסגרת הלימודית, לדוגמה באמצעות פעילויות הדרכה. הדרכות אלה חשובות במיוחד להורים שלא למדו במערכת החינוך בארץ.
- ◆ פיתוח יוזמות עבודה עם הורים כדי לחזק את מעורבותם בחיי ילדיהם, כולל הרחבת הפיקוח ההורי, בהתאם לצורך.
- ◆ הרחבת ההתייחסות להתנהגויות סיכון, כגון שתיית אלכוהול, בעיקר בקרב עולי בריה"מ ובני עולים מאתיופיה.
- ◆ התייחסות לתחושה של העדר ביטחון אישי בקרב יוצאי אתיופיה (עולים ובני עולים) ובקרב בני עולים מבריה"מ.
- ◆ הרחבת הערוצים להעברת מידע בנושא השירות הצבאי והלאומי ופתיחת אפשרויות שונות לקבלת הכנה לצבא, במיוחד בפני בני נוער שהוריהם לא שירתו בצה"ל או בשירות לאומי.
- ◆ העמקת ההיכרות ההדדית בין הקבוצות, לצורך פיתוח ערכים של סובלנות, כבוד הדדי ואחריות הדדית. ערכים אלו יש בהם כדי להפחית תפיסות שליליות. ניתן להשיג יעד זה באמצעות פיתוח תכנית לימודים בנושא של רב-תרבותיות, או באמצעות הרחבת ההזדמנויות למפגשים בין-אישיים.

---

³ אדלשטיין, א'. 2012. "גורמים מרכזיים להתנהגות אנטי חברתית בקרב בני נוער יוצאי אתיופיה בישראל". בתוך: גריסרו, נ'; ויצטום, א' (עורכים): **היבטים חברתיים, תרבותיים וקליניים של עולי אתיופיה בישראל**. עמודים 127-152. הסוכנות היהודית לארץ ישראל, ירושלים; אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, באר שבע; אמיר, מ'; הורוביץ, מ'. 2003. **להיות מתבגר עולה: הקשר בין הגירה, פשיעה ועבריינות. המקרה הישראלי**. בית הספר לעבודה סוציאלית ע"ש בוב שאפל והמרכז הבינתחומי לחקר מדיניות וטיפול בילדים ונוער, תל אביב.

- ◆ חיזוק רכיבים מתרבות המוצא (בהיבטים כמו: שפה, מידע על ארץ המוצא והיכרות עם ההיסטוריה המשפחתית ושל קבוצת המוצא) – כאמצעי שעשוי להעצים את בני הנוער ולשפר את רווחתם האישית. חיזוק תרבות המוצא עשוי לסייע גם בהתמודדות עם סטיגמות.

ב. כיווני פעולה - יוצאי אתיופיה

- ◆ הרחבת מערך הסיוע הלימודי והמשך בדיקת תוצאותיו בקידום התלמידים המתקשים
- ◆ חיזוק השאיפות להשכלה העל-תיכונית בקרב תלמידי החטיבה העליונה

(1) עולי אתיופיה

- ◆ שיפור השליטה בעברית
- ◆ הנגשת האינטרנט בבתי הספר ובמועדוני הנוער ושכלול יכולת השימוש של בני נוער אלה בכלי זה

(2) בני עולים מאתיופיה

- ◆ שיפור התקשורת בין הורים לילדיהם
- ◆ מתן תשומת לב מיוחדת לאחוז גבוה של בני העולים מאתיופיה שמבטאים תחושת רווחה אישית שלילית, למשל באמצעות ייעוץ וסיוע רגשי

ג. כיווני פעולה - יוצאי בריה"מ

- ◆ שילוב בפעילויות בתנועות נוער או בפעילות דומה תוך שינוי התפיסה התרבותית ביחס אליהן
- ◆ צמצום דעות קדומות וסטראוטיפים כלפי שאר הקבוצות

(1) עולי בריה"מ

- ◆ העמקת הזיקה לישראל כדרך להיטיב את קליטתם בארץ ולהקטין את מעורבותם בהתנהגויות סיכון

לוח מסכם: מצב בני העולים בהשוואה לעולים, לפי קבוצת מוצא

יוצאי אתיופיה	יוצאי בריה"מ	תחומים בהם מצבם של בני העולים טוב משל העולים
<ul style="list-style-type: none"> ◆ בעלות המשפחות על מוצרים (מצב כלכלי) ◆ מחשב תקין וחיבור לאינטרנט בבית ◆ שליטה בעברית ◆ התחברות לבני נוער שאינם מקבוצת מוצאם 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ פחות אימהות חד-הוריות ◆ בעלות המשפחות על מוצרים (מצב כלכלי) ◆ מחשב תקין וחיבור לאינטרנט בבית ◆ הרגשה כיהודים וכישראלים ◆ מעורבות ההורים בביה"ס ◆ השתתפות בפעילות בלתי פורמלית ◆ שמיעת מוזיקה ישראלית בעברית ◆ השתכרות ◆ עישון סיגריות או נרגילה ◆ כוונה ורצון לשרת בצבא או בשירות לאומי ◆ תחושת זיקה לישראל 	
<ul style="list-style-type: none"> ◆ שליטה בשפת אם ◆ תפקוד לימודי ◆ חוויית התלמידים בביה"ס ◆ היעדרויות מביה"ס ◆ צריכת אלכוהול, כולל השתכרות ◆ עישון סיגריות או נרגילה ◆ קשר תומך מצד ההורים ◆ תחושה של רווחה אישית כללית 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ שליטה בשפת-האם ◆ השתתפות בהטרדות/בהצקות בבית הספר ◆ תחושת ביטחון אישי (בבית הספר, בשכונה או ביישוב) ◆ תפיסת יחסי הגומלין בין עולים לוותיקים 	<p>תחומים בהם מצבם של בני העולים פחות טוב משל העולים</p>
<ul style="list-style-type: none"> ◆ מאפייני המשפחות (השכלה ותעסוקת הורים, חד-הוריות ומספר ילדים) ◆ הרגשה כיהודים וכישראלים ◆ קבלת סיוע לימודי ◆ צורך בסיוע לימודי ◆ מעורבות ההורים בביה"ס ◆ שאיפות להשכלה על-תיכונית ◆ השתתפות בפעילות בלתי פורמלית ◆ שמיעת מוזיקה ישראלית בעברית ◆ מעורבות באלימות ופגיעה מאלימות ◆ תחושת ביטחון אישי (בבית הספר, בשכונה או ביישוב) ◆ תפיסת הפיקוח ההורי ◆ כוונה ורצון לשרת בצבא / בשירות לאומי ◆ תפיסת יחסי הגומלין בין עולים לוותיקים ◆ אסטרטגיה של התאמה תרבותית: ◆ השתלבות ◆ תחושת זיקה לישראל 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ רמת השכלה ותעסוקת ההורים ומספר ילדים במשפחה ◆ שליטה בעברית ◆ תפקוד לימודי ◆ קבלת סיוע לימודי ◆ צורך בסיוע לימודי ◆ חוויית התלמידים בביה"ס ◆ היעדרויות מביה"ס ◆ שאיפות להשכלה על-תיכונית ◆ פגיעה מאלימות ◆ צריכת אלכוהול (למעט השתכרות) ◆ קשר תומך מצד ההורים ◆ תפיסת הפיקוח ההורי ◆ תחושת רווחה אישית כללית 	<p>תחומים בהם אין הבדל בין בני העולים לעולים</p>

דברי תודה

ברצוננו להודות לכל האנשים שעזרו בביצוע מחקר זה.

ראשית, תודה רבה לבני הנוער שהתראיינו, אשר הקדישו זמן רב כדי לשתף אותנו בחייהם.

לשותפינו בביצוע המחקר הזה ובוועדת ההיגוי שליוותה את המחקר: לשרה כהן, מנהלת שירות הרווחה במשרד לקליטת העלייה ויו"ר ועדת ההיגוי; ולרחל גינדין ולחנה קופפר, מנהלות אגף המחקר במשרד לקליטת העלייה (לשעבר), תודה רבה על ליווי המחקר לאורך כל הדרך ועל תרומתן מניסיוןן המקצועי.

תודתנו נתונה גם לשאר חברי ועדת ההיגוי שליוו את ניתוח הממצאים: למאיה שריר, מנהלת אגף קליטת עלייה במשרד החינוך. תודה מיוחדת על הערותיה המועילות לדוח המחקר; לדפני מושיוב, מפקחת ארצית לקליטת עלייה, השירות לעבודה קהילתית במשרד הרווחה והשירותים החברתיים; לד"ר זאב חנין, המדען הראשי במשרד לקליטת העלייה; לניקולאי טבק, מרכז תחום פרויקט "לצאת משוליים" בשתי"ל (בתקופת המחקר); לד"ר שרי פייר, מנהלת תחום חינוך במשרד לקליטת העלייה.

תודות לחברינו במאיירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל, אשר סייעו בשלבים השונים של המחקר. תודה רבה לפרופ' גיק חביב, מנהל המכון, למרים כהן-נבות, מנהלת המרכז לילדים ונוער, לדליה בן-רבי, חוקרת בכירה במרכז לילדים ונוער ולאילה הנדין, עוזרת מחקר בכירה במכון - על הערותיהם החשובות. תודתנו לבן שלומי, על העבודה המסורה בריכוז עבודת השדה. תודה מיוחדת לאסף בן-שוהם, למשה נורדהיים ולאסף שרון, על הייעוץ בטיפול במדגם. תודה רבה לרויטל אביב-מתוק על הסיוע הרב בסידור הדוח. תודה לענת ברבריאן על העריכה, לנעמי הלסטד על התרגום וללסלי קליינמן על ההכנה לדפוס.

תוכן עניינים

1	1. מבוא
2	1.1 מסקנות בולטות
3	2. בני הדור הראשון והשני של מהגרים – גורמים שמקדמים או מעכבים את הצלחתם
	בחיים : סקירת ספרות
3	2.1 הקדמה
	2.2 גורמים המקדמים או מעכבים את השתלבותם המוצלחת של בני הנוער
4	מהגרים ובני מהגרים
12	3. הסקר : מטרות, אוכלוסייה ושיטת איסוף המידע
12	3.1 מטרות הסקר
13	3.2 אוכלוסיית הסקר
14	3.3 תהליך הדגימה
15	3.4 שיטת איסוף הנתונים
16	3.5 ניתוח המידע והצגתו בדוח
16	4. מאפיינים סוציו-דמוגרפיים של בני הנוער ומשפחותיהם
16	4.1 מאפיינים אישיים של בני הנוער
17	4.2 מאפייני המשפחות של בני הנוער
19	4.3 זהות דתית וזהות יהודית
21	5. שליטה בשפת-האם ובשפה העברית
22	5.1 השפה שבה בני הנוער מדברים בבית עם הוריהם
23	5.2 שליטה בשפת-האם
26	5.3 שליטה בעברית
27	6. תפקוד לימודי ותפיסת בני הנוער את בית הספר
27	6.1 לימודי בני הנוער ומאפייני בתי-הספר
29	6.2 המצב הלימודי של התלמידים
31	6.3 קבלת סיוע לימודי וצורך בלתי מסופק בסיוע לימודי
34	6.4 חוויית התלמידים בבית הספר
36	6.5 היעדרות מבית הספר
37	6.6 תפיסת התלמידים את מעורבות ההורים בבית הספר
38	6.7 שאיפות השכלה לעתיד
40	7. המצב החברתי
42	8. חינוך בלתי פורמלי ופעילות פנאי
42	8.1 דפוסי השתתפות בפעילות בלתי פורמלית
44	8.2 דפוסי פעילות פנאי בלתי מובנית
48	9. עבודת בני הנוער בשכר
49	10. התנהגויות סיכון וקיומם של תסמינים נפשיים וגופניים
49	10.1 אלימות ותחושת העדר ביטחון
52	10.2 שתיית אלכוהול
54	10.3 עישון
55	10.4 מעורבות בהתנהגות מנוגדת לחוק
56	10.5 קיומם של תסמינים נפשיים וגופניים

56	11. היחסים עם ההורים
59	12. הרגשת רווחה כללית
60	13. דפוסי הפנייה לגורמי ייעוץ ותמיכה
62	14. לקראת שירות צבאי/שירות לאומי
66	15. תפיסות בני הנוער ועמדותיהם על אודות בני קבוצות המוצא האחרות
66	15.1 תפיסת יחסי הגומלין בין בני קבוצות המוצא השונות
69	15.2 ייחוס תכונות לבני הקבוצות האחרות
71	15.3 חוסר נכונות לקרבה חברתית
73	16. אסטרטגיות של התאמה תרבותית של בני הנוער
76	17. תחושת השייכות לישראל
77	18. הערכת תהליך הקליטה
78	19. מגמות לפי מגדר
82	20. כיווני פעולה וסוגיות לחשיבה
82	20.1 כיווני פעולה ביחס לכלל העולים ובני העולים
85	20.2 כיווני פעולה - יוצאי אתיופיה
86	20.3 כיווני פעולה - יוצאי בריה"מ
87	ביבליוגרפיה
105	נספח א: שאיפות לרכישת השכלה בעתיד. ניתוח מסוג רגרסיה לוגיסטית
106	נספח ב: מגמות לפי קבוצת מוצא ומגדר

רשימת לוחות

14	פרק 3: הסקר - מטרות, אוכלוסייה ושיטת איסוף המידע
	לוח 1: אוכלוסיית הסקר והמדגם, לפי קבוצת מוצא
16	פרק 4: מאפיינים סוציו-דמוגרפיים של בני הנוער ומשפחותיהם
	לוח 2: מאפייני בני הנוער, לפי קבוצת מוצא
17	לוח 3: גיל בני הנוער ביום העלייה לפי קבוצת מוצא
18	לוח 4: מאפייני משפחות בני הנוער, לפי קבוצות מוצא
19	לוח 5: מדדים כלכליים – בעלות על מוצרים ויציאה לחופשה, לפי קבוצת מוצא
20	לוח 6: זהות דתית וזהות יהודית, לפי קבוצת מוצא
23	פרק 5: שליטה בשפת-האם ובשפה העברית
	לוח 7: השפה שבה בני הנוער העולים מדברים בבית עם הוריהם, לפי ותק בארץ
25	לוח 8: שולטים בשפת-האם, רוצים לשמור על שפת-האם ומדברים עם חבריהם בשפת-האם, לפי קבוצת מוצא
27	לוח 9: שליטה בעברית, לפי קבוצת מוצא

	פרק 6: תפקוד לימודי ותפיסת בני הנוער את בית הספר
27	לוח 10 : שיעור הלמידה בקרב גילאי 12-17 וגילאי 15-17, לפי קבוצת מוצא
28	לוח 11 : מאפיינים כלליים של התלמידים בבית הספר, לפי קבוצת מוצא
29	לוח 12 : המצב הלימודי של התלמידים, לפי קבוצת מוצא
31	לוח 13 : זכאים לתעודת בגרות בשנת הלימודים תש"ע (2009/10), לפי קבוצות מוצא
34	לוח 14 : צורך בסיוע לימודי, לפי קבוצת מוצא
35	לוח 15 : בית הספר והאווירה בבית הספר על פי תפיסת התלמידים, לפי קבוצת מוצא
36	לוח 16 : יחס צוות בית הספר על פי תפיסת התלמידים (מסכימים/מסכימים בהחלט), לפי קבוצת מוצא
37	לוח 17 : היעדרויות מרובות מבית הספר, לפי קבוצת מוצא (גילאי 15-17 בלבד)
38	לוח 18 : מעורבות ההורים בבית הספר על פי תפיסת התלמידים, לפי קבוצת מוצא
	פרק 7: המצב חברתי
40	לוח 19 : היקף העולים מקבוצת המוצא בכיתה על פי הערכת יוצאי בריה"מ (עולים ובני עולים) ויוצאי אתיופיה (עולים ובני עולים), לפי קבוצת מוצא
42	לוח 20 : המצב חברתי של בני הנוער, לפי קבוצת מוצא
	פרק 8: חינוך בלתי פורמלי ופעילות פנאי
44	לוח 21 : השתתפות בפעילות בלתי פורמלית, לפי קבוצת מוצא
44	לוח 22 : כסף לבילויים ופנאי, לפי קבוצת מוצא
45	לוח 23 : צריכת תרבות ישראלית בעברית, לפי קבוצת מוצא
47	לוח 24 : שימוש במחשב ואינטרנט, לפי קבוצת מוצא
	פרק 9: עבודת בני הנוער בשכר
49	לוח 25 : עבודה בשכר, לפי קבוצת מוצא (גילאי 15-17 בלבד)
	פרק 10: התנהגויות סיכון וקיומם של תסמינים נפשיים וגופניים
50	לוח 26 : פגיעה מהתנהגות אלימה והשתתפות באלימות, לפי קבוצת מוצא
51	לוח 27 : העדר תחושת ביטחון, לפי קבוצת מוצא
54	לוח 28 : שתיית אלכוהול בקרב גילאי 15-17, לפי קבוצת מוצא
55	לוח 29 : עישון בקרב גילאי 15-17, לפי קבוצת מוצא
56	לוח 30 : תסמינים נפשיים וגופניים, לפי קבוצת מוצא
	פרק 11: היחסים עם ההורים
57	לוח 31 : תפיסת הקשר עם ההורים כתומך ופעילויות משותפות עם ההורים, לפי קבוצת מוצא
59	לוח 32 : עמדות בני הנוער העולים ובני העולים בנושא התנהגות הוריהם, לפי קבוצת מוצא
	פרק 12: הרגשת רווחה כללית
60	לוח 33 : שביעות רצון מהחיים ורצון לשנות את החיים, לפי קבוצת מוצא
	פרק 13: דפוסי הפנייה לגורמי ייעוץ ותמיכה
62	לוח 34 : דפוסי התייעצות/היעזרות של בני הנוער, לפי קבוצת מוצא

פרק 14 : לקראת שירות צבאי/שירות לאומי

- לוח 35 : עמדות לקראת גיוס לצבא ולשירות לאומי, לפי מין ומוצא – גילאים 16-17 64
- לוח 36 : כוונות והעדפות של הנערות לקראת גיוס לצבא ולשירות לאומי, לפי קבוצת מוצא, בקרב בנות 16-17, שנת 2010 בלבד 65

פרק 15 : תפיסות בני הנוער ועמדותיהם על אודות בני קבוצות המוצא האחרות

- לוח 37 : יחסי הגומלין בין עולים לבין יהודים ותיקים על פי תפיסתם של בני הנוער (מסכימים/מסכימים בהחלט), לפי קבוצת מוצא 67
- לוח 38 : יחסי הגומלין בין יוצאי בריה"מ לבין יוצאי אתיופיה על פי תפיסתם של בני הנוער (מסכימים/מסכימים בהחלט), לפי קבוצת מוצא 69
- לוח 39 : ייחוס תכונות בולטות המאפיינות אנשים מקבוצות אחרות, לפי קבוצת מוצא 71
- לוח 40 : חוסר נכונות לקרבה חברתית, לפי קבוצת מוצא 72

פרק 16 : אסטרטגיות של התאמה תרבותית של בני הנוער

- לוח 41 : אסטרטגיות של התאמה תרבותית של בני הנוער, לפי קבוצת מוצא 75

פרק 18 : הערכת תהליך הקליטה

- לוח 42 : הערכת הקליטה בישראל, לפי ותק בארץ – עולי בריה"מ ועולי אתיופיה 78

רשימת לוחות בנספחים

- לוח א1 : שאיפה להשכלה על-תיכונית או אקדמית לפי מוצא (בקרב תלמידי חטיבה עליונה), ניתוח רב-משתני מסוג רגרסיה לוגיסטית 105
- לוח ב1 : דפוסי זהות דתית, לפי קבוצת מוצא ומגדר 106
- לוח ב2 : השפה שבה מדברים בבית עם ההורים, לפי קבוצת מוצא ומגדר 106
- לוח ב3 : חשיבות השמירה על שפת-האם, לפי קבוצת מוצא ומגדר 107
- לוח ב4 : מאפיינים כלליים של התלמידים בבית הספר, לפי קבוצת מוצא ומגדר 107
- לוח ב5 : המצב הלימודי של התלמידים, לפי קבוצת מוצא ומגדר 107
- לוח ב6 : תפיסת התלמידים את בית הספר ועמדותיהם כלפי האווירה בבית הספר, לפי קבוצת מוצא ומגדר 108
- לוח ב7 : תפיסת התלמידים את יחס צוות בית הספר, לפי קבוצת מוצא ומגדר 108
- לוח ב8 : מעורבות ההורים בבית הספר על פי תפיסת התלמידים, לפי קבוצת מוצא ומגדר 108
- לוח ב9 : השאיפות ההשכלתיות של תלמידי החטיבה העליונה, לפי קבוצת מוצא ומגדר 109
- לוח ב10 : המצב החברתי של בני הנוער, לפי קבוצת מוצא ומגדר 109
- לוח ב11 : השתתפות בפעילות בלתי פורמלית, לפי קבוצת מוצא ומגדר 109
- לוח ב12 : כסף לבילויים ופנאי, לפי קבוצת מוצא ומגדר 110
- לוח ב13 : צריכת תרבות ישראלית בעברית, לפי קבוצת מוצא ומגדר 110
- לוח ב14 : שימוש במחשב ובאינטרנט, לפי קבוצת מוצא ומגדר 111

- 112 לוח ב15 : עבודה בשכר של בני 15-17, לפי קבוצת מוצא ומגדר
- 112 לוח ב16 : פגיעה מהתנהגות אלימה והשתתפות באלימות, לפי קבוצת מוצא ומגדר
- 113 לוח ב17 : עישון, לפי קבוצת מוצא ומגדר בקרב בני 15-17
- 113 לוח ב18 : צריכת אלכוהול, לפי קבוצת מוצא ומגדר, בקרב בני 15-17
- 114 לוח ב19 : תסמינים נפשיים וגופניים, לפי קבוצת מוצא ומגדר
- 114 לוח ב20 : הערכת הידע של ההורים על חיי בני הנוער, לפי קבוצת מוצא ומגדר
- 115 לוח ב21 : דפוסי פנייה ליעוץ ולבקשת עזרה, לפי קבוצת מוצא ומגדר
- 116 לוח ב22 : עמדות לקראת גיוס לצבא ולשירות לאומי בקרב גילאי 16-17, לפי קבוצת מוצא ומגדר
- 116 לוח ב23 : זיקה לישראל, לפי קבוצת מוצא ומגדר

רשימת תרשימים

- 22 תרשים 1 : השפה שבה בני הנוער מדברים בבית עם הוריהם, לפי קבוצת מוצא
- 32 תרשים 2 : קבלת סיוע לימודי, לפי קבוצת מוצא
- 39 תרשים 3 : השאיפות ההשכלתיות של תלמידי החטיבה העליונה, לפי קבוצת מוצא
- 52 תרשים 4 : העדר תחושה של ביטחון בזירה אחת לפחות, לפי קבוצת מוצא – מדד מסכם
- 58 תרשים 5 : תפיסת בני הנוער את הידע של הוריהם על החיים, לפי קבוצת מוצא – מדד מסכם
- 77 תרשים 6 : זיקה לישראל, לפי קבוצת מוצא – מדד מסכם